

Valtion on turvattava oikeus riittävään toimeentuloon myös koronapandemian aikana

YK on varoittanut koronaviruspandemian aiheuttaman maailmanlaajuisen kriisin tekevän tyhjäksi vuosikymmenien köyhyyden vastaisen työn.¹ Talouskriisi osuu pahiten heikoimmassa asemassa oleviin ryhmiin², ja pienituloisten ihmisten mahdollisuudet suojautua sairastumiselta ovat muita heikommat.³

Myös Suomessa koronapandemian taloudelliset vaikutukset jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisryhmiin ovat näkyneet keväällä ja kesällä 2020 esimerkiksi toimeentulovaikeuksina ja kasvaneena ruoka-avun tarpeena.⁴ Toukokuussa 2020 SOSTE:n kyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä 73 % kertoi asiakkaidensa ruoka-avun käytön lisääntymisestä.⁵ Järjestöt, seurakunnat ja muut kolmannen sektorin toimijat ovat pyrkineet paikkaamaan tilannetta, jonka korjaaminen on tosiasiasa Suomen valtion velvollisuus.

Tämä Ihmisoikeusliiton katsaus kokoaa yhteen tutkimus- ja selvitystietoa koronapandemian vaikutuksista toimeentuloon, ja esittää kootun tiedon pohjalta toimenpidesuosituksia poliittisille päätöksentekijöille ja viranhaltijoille.

Toimenpidesuositukset:

1 Suomen valtion on turvattava jokaisen oikeus riittävään toimeentuloon myös koronapandemian aikana.

Perustuslaki ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomea tähän. Perusturvan varassa elävä ihminen ei ennen pandemiaakaan selvinyt arjen välttämättömistä kuluista. Korona on syventänyt monen toimeentulo-ongelmia. Perusturvan tasoa on nostettava minimikulutuksen kattavalle tasolle.

2 Koronapandemian vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen pitää arvioida.

Valtiovarainministeriön on toteutettava arviointi koronakriisin vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, sisältäen lapsi- ja sukupuolivaikutukset. Arvioinnin tuottaman tiedon on ohjattava paitsi kaikkia kohdennettuja politiikkatoimia, myös valtion talousarvion laatimista.

3 Valtion on tuettava kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia ryhmiä pandemian aikana ja sen jälkeen.

Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnista saatavan tiedon on ohjattava poliittista päätöksentekoa. Näin voidaan taata, etteivät koronapandemian taloudelliset vaikutukset kasaudu kohtuuttomasti tietyille ihmisryhmille. Vaikutusten arvioinnin perusteella on kohdennettava köyhyyttä kokeville ihmisryhmille tukitoimenpiteitä kriisin aikana ja sen jälkeen.

1. Suomen valtion on turvattava jokaisen oikeus riittävään toimeentuloon myös koronapandemian aikana.

Suomen perustuslain 19 §:n 1 momentissa säädetään oikeudesta välttämättömään toimeentuloon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellytyksiä. Perustuslain 19 §:n 2 momentissa säädetään oikeudesta perustoimeentulon turvaan esimerkiksi työttömyyden, sairauden ja vanhuuden aikana.⁶ Myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset velvoittavat Suomea turvaamaan riittävän toimeentulon kaikille. Tähän Suomea velvoittavat erityisesti YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimus⁷ sekä Euroopan Neuvoston sosiaalinen peruskirja⁸.

Vuoden 2020 alussa voimaan tulleet perusturvaetuuksien tasokorotukset nostivat mm. kuntoutusrahan, sairaus- ja vanhempainpäivärahan sekä työttömyysturvan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen määrää 20 eurolla kuukaudessa.⁹ Hallitus teki myös pienimpiin eläkkeisiin taso- ja indeksikorotuksia, joiden myötä kansaneläkkeen määrä nousi noin 34 eurolla kuukaudessa ja takuueläkkeen määrä 50 eurolla kuukaudessa.¹⁰

Lisäksi hallitus on vastannut koronatilanteeseen väliaikaisilla tukitoimenpiteillä ja laajentamalla määräaikaisesti sosiaaliturvan kattavuutta.

Eduskunta hyväksyi syyskuussa 2020 hallituksen lakiesityksen väliaikaisesta epidemiakorvauksesta perustoimeentulotuen asiakkaille. Korvauksen tarkoituksena on tukea pienituloisimpia ihmisiä koronaepidemian aiheuttamissa ylimääräisissä kustannuksissa syys-joulukuun ajan. Väliaikaisen tuen suuruus on 75 €/kk, eikä se vaikuta muihin etuuksiin.¹¹ Tämän lisäksi sekä palkansaajien että yrittäjien työttömyys-turvaan on tehty väliaikaisia muutoksia; esimerkiksi työttömyysetuuden suojaosaa on korotettu ja työttömyyspäivärahan työssäoloehto on lyhennetty.¹²

Väliaikaiset tukitoimenpiteet eivät ole riittäviä, sillä perusturvan varassa elävä ihminen ei THL:n arvioiden mukaan selvinnyt arjen välttämättömistä kuluista myöskään ennen pandemiaa.

Väliaikaiset tukitoimenpiteet eivät riitä, sillä perusturvan varassa elävä ihminen ei ennen pandemiaakaan selvinnyt arjen välttämättömistä kuluista.¹³ Vuonna 2020 tehdyt etuuksien korotukset ovat oikean suuntaisia toimia, mutta eivät vielä riitä nostamaan perusturvan tasoa minimikulutuksen kattavalle tasolle.¹⁴

Suomen valtion on turvattava kattava ja riittävä perusturva koronapandemian aikana ja sen jälkeen. Valtiolla on vastuu varmistaa, että perusturvan taso kattaa arjen välttämättömät menot ihmisoikeussopimusten edellyttämällä tavalla.

2. Koronapandemian aiheuttaman poikkeustilanteen vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin pitää arvioida.

Viranomaisten on huolehdittava, ettei koronatilanne heikennä taloudellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutumista. Jo nyt voidaan nähdä, että kriisitilanne on osunut jo ennestään haavoittuvassa asemassa oleviin (kts kohta 3). Valtiovarainministeriön on toteutettava arviointi koronapandemian aiheuttaman talouskriisin vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksiin, sisältäen lapsi- sukupuolivai- kutukset. Arvioinnin tuottaman tiedon on ohjattava paitsi kaikkia kohdennettuja politiikkatoimia, myös valtion talousarvion laatimista. Näin voidaan varmistaa, etteivät koronapandemian taloudelliset vaikutukset kasaudu kohtuuttomasti tietyille

Suomen perustuslaki turvaa oikeuden välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon jokaiselle, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa. Perusturvalla viitataan perustuslain 19 §:n 2 momentin mukaiseen perustoimeentulon turvaan. Perusturvae- tuudet ovat pienimpiä sosiaalitukia, kuten esimerkiksi työttömyys- päivärahat, van- hempainpäivärahat, kansaneläke ja sairaus- päiväraha.

Perustuslain lisäksi näitä oikeuksia turvaavat YK:n taloudellisia, so- siaalisia ja sivistyksel- lisiä oikeuksia koskeva yleissopimus ja Euroo- pan sosiaalinen perus- kirja. Suomi on saanut lukuisia huomautuksia ja suosituksia YK:n TSS-komitealta ja Euroopan neuvostolta sosiaaliturvan liian alhaisesta tasosta.

ihmisryhmille, kuten esimerkiksi pitkittyneestä köyhyydestä kärsiville tai nuorille.

Ihmisoikeusvaikutusten tunnistaminen auttaa ohjaamaan poliittista päätöksentekoa vaikeassa tilanteessa. Arviointia varten tarvitaan monipuolista tietoa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Valtion on taattava resurssit tätä tiedontuotantoa varten.

Ihmisoikeusvaikutusten arvioinnilla voidaan varmistaa, etteivät koronapandemian taloudelliset vaikutukset kasaudu kohtuuttomasti tietyille ihmisryhmille.

3. Haavoittuvimmassa asemassa olevia ryhmiä on tuettava pandemian aikana ja sen jälkeen.

Valtion on toteutettava ihmisoikeusvelvoitteensa ja turvattava haavoittuvien ryhmien oikeudet myös koronapandemian aikana. Taloudellisen tilanteen heikentyessäkin valtion tulee toteuttaa taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet syrjimättä mitään ihmisryhmää.

Koronapandemian taloudelliset vaikutukset osuvat kovimmin niihin ryhmiin, jotka ovat olleet jo ennen pandemiaa haavoittuvassa asemassa.¹⁵ Pienituloisuus on muita yleisempää esimerkiksi iäkkäillä ihmisillä¹⁶, nuorilla¹⁷ ja vammaisilla ihmisillä¹⁸. Pienituloisilla ihmisillä ei ole säästöjä, joiden turvin selvitä tulojen katkeamisesta tai etuuspäätösten viivästyemisestä. Köyhyyttä kokevat ihmiset tarvitsevat kriisin aikana ja sen jälkeen erityisiä tukitoimenpiteitä. Toimenpiteiden tarve tulee selvittää perusteellisella ihmisoikeusvaikutusten arvioinnilla (kts. kohta 2) ja niiden tulee olla harkittuja, konkreettisia ja kohdennettuja.¹⁹

Lähteet:

- 1 UN/DESA Policy Brief #86: The long-term impact of COVID-19 on poverty. <https://www.un.org/development/desa/dpad/publication/un-desa-policy-brief-86-the-long-term-impact-of-covid-19-on-poverty/>
- 2 UN report finds COVID-19 is reversing decades of progress on poverty, healthcare and education. <https://www.un.org/development/desa/en/news/sustainable/sustainable-development-goals-report-2020.html>
- 3 UN/DESA Policy Brief #86: The long-term impact of COVID-19 on poverty.
- 4 Laihiala, Tuomo & Nick, Reetta: Koronakriisin vaikutukset ruoka-apuun keväällä 2020. https://ruoka-apu.fi/wp-content/uploads/2020/09/Koronakriisin-vaikutukset-ruoka-apuun_Laihiala-ja-Nick-2020-1.pdf
- SOSTE: Sosiaalibarometri 2020. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSTE-Sosiaalibarometri-2020.pdf>
- 5 SOSTE: Sosiaalibarometri 2020, s. 53
- 6 Suomen perustuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- 7 Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006>
- 8 Euroopan sosiaalinen peruskirja. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910044/19910044_2
- 9 Valtioneuvosto: Pienituloisten perusturvaan ja lapsilisiin korotuksia 1.1.2020 alkaen. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/pienituloisten-perusturvaan-ja-lapsilisiin-korotuksia-1-1-2020-alkaen>
- 10 Valtioneuvosto: Pienimpiin eläkkeisiin korotuksia 1.1.2020 alkaen. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/pienimpiin-elakkeisiin-ko-rotuksia-1-1-2020-alkaen>
- 11 Kela: Väliaikainen epidemialkorvaus perustoimeentulotuen saajille. <https://www.kela.fi/valiaikainen-epidemialkorvaus>
- 12 Kela: Palkansaajan ja yrittäjän työttömyysturvan muutokset. <https://www.kela.fi/tyottomyysturva-korona#palkansaajan-ja-yrittajan-tyottomyysturva>
- 13 THL: Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137711>
- 14 Honkanen, Pertti: Perusturvan kehitys 2010-2020. Soste ry 2020. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/01/SOSTE-selvitys-perusturvan-kehitys-2010-2020-Pertti-Honkanen-2.pdf>
- 15 Suomen köyhyyden vastainen verkosto EAPN-Fin: Köyhyysvahti. Suomen köyhyysraportti 2020. <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2020/10/Koyhyysvahti-Suomen-Koyhyysraportti-2020.pdf>
- 16 Kela: Tulonjakotilasto 2018. http://www.stat.fi/til/tjt/2018/06/tjt_2018_06_2020-03-12.fi.pdf
- 17 Kela: Tulonjakotilasto 2018. http://www.stat.fi/til/tjt/2018/06/tjt_2018_06_2020-03-12.fi.pdf
- 18 Teittinen, Antti: Vammaiset, köyhyys ja palkkatyö. Suuntaaja 1/2018. <https://www.aspa.fi/tietoa-aspasta/ajankohtaista/vammaiset-koyhyys-ja-palkkatyo/#a0f593f7>
- 19 YK:n Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitean yleiskommentti nro 3 valtio-osapuolten velvoitteiden luonteesta (artikla 2): UN Doc. E/1991/23 (1990) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CESCR/Shared%20Documents/1_Global/INT_CESCR_GEC_4758_E.doc

Lisätietoja:

www.ihmisoikeusliitto.fi
© Ihmisoikeusliitto 11/2020